

การวิเคราะห์องค์ประกอบ เชิงสำรวจ (1)

การประเมินลักษณะมนุษย์

สันทัด พรประเสริฐมานิต

โครงร่างการนำเสนอ

- โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบ
- ทฤษฎีการทดสอบแบบคลาสสิก
- รูปแบบการวิเคราะห์องค์ประกอบ
- การสกัดองค์ประกอบ
- การวิเคราะห์ส่วนประกอบ
- การเลือกจำนวนองค์ประกอบ

แนะนำ

- สมมติว่าคุณอยากรู้ว่าคุณหน้าตาดีหรือไม่ คุณจะสามารถรู้ได้อย่างไร
- คุณอาจจะถามเพื่อน 8 คน ให้เพื่อนให้คะแนนระหว่าง 1-10 จากหน้าตาแย่มากๆ ไปยังหน้าตาดีสุดๆ
- หลังจากนั้นคุณก็นำข้อมูลของเพื่อน 8 คน มาประเมินว่าหน้าตาของคุณจะดีขนาดไหน
- คุณอาจให้นำน้ำหนักของคะแนนจากเพื่อนทุกคนเท่ากัน แล้วใช้คะแนนรวมบอกระดับหน้าตาของคุณ
- คุณอาจเชื่อใจเพื่อนบางคนมากกว่า แล้วให้นำน้ำหนักคนดังกล่าวมากกว่า

แนะนำ

- หน้าตาของคุณ เป็นสิ่งที่เรียกว่าองค์ประกอบ (Factor) หรือตัวแปรแฝง (Latent variable) ที่เป็นสิ่งที่คุณสนใจ แต่ไม่สามารถวัดได้โดยตรง
- ข้อมูลจากเพื่อนทั้ง 8 คน เป็นสิ่งที่คุณวัดได้ (Manifest variables or Observed variables) และคุณเชื่อว่าสิ่งนี้เป็นการวัดหน้าตา (องค์ประกอบ) ทางอ้อม
- การวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor analysis) เป็นสถิติที่บอกว่าข้อมูลจากเพื่อนทั้ง 8 คนนั้น สอดคล้องกันหรือไม่ ถ้าไม่สอดคล้องกันแล้ว จะแบ่งออกได้เป็นกี่รูปแบบ โดยวิเคราะห์ผ่านเมทริกซ์สหสัมพันธ์

แนะนำ

- สมมติว่า คุณให้เพื่อนทั้ง 8 คน ประเมินหน้าตาของคน 200 คน ได้เมทริกซ์สหสัมพันธ์ดังต่อไปนี้

หากสหสัมพันธ์เป็นดังต่อไปนี้

	1	2	3	4	5	6	7	8
1	1							
2	.7	1						
3	.7	.7	1					
4	.7	.7	.7	1				
5	.7	.7	.7	.7	1			
6	.7	.7	.7	.7	.7	1		
7	.7	.7	.7	.7	.7	.7	1	
8	.7	.7	.7	.7	.7	.7	.7	1

เพื่อนของคุณทุกคนให้คะแนนสอดคล้องกันดี

เนื่องจากสหสัมพันธ์ไม่ใช่ 1 แสดงว่าแต่ละคนยังมีลักษณะการมองหน้าตาที่ไม่เหมือนกับคนอื่น

หากสหสัมพันธ์เป็นดังต่อไปนี้

	1	2	3	4	5	6	7	8
1	1							
2	.8	1						
3	.8	.8	1					
4	.8	.8	.8	1				
5	.2	.2	.2	.2	1			
6	.2	.2	.2	.2	.8	1		
7	.2	.2	.2	.2	.8	.8	1	
8	.2	.2	.2	.2	.8	.8	.8	1

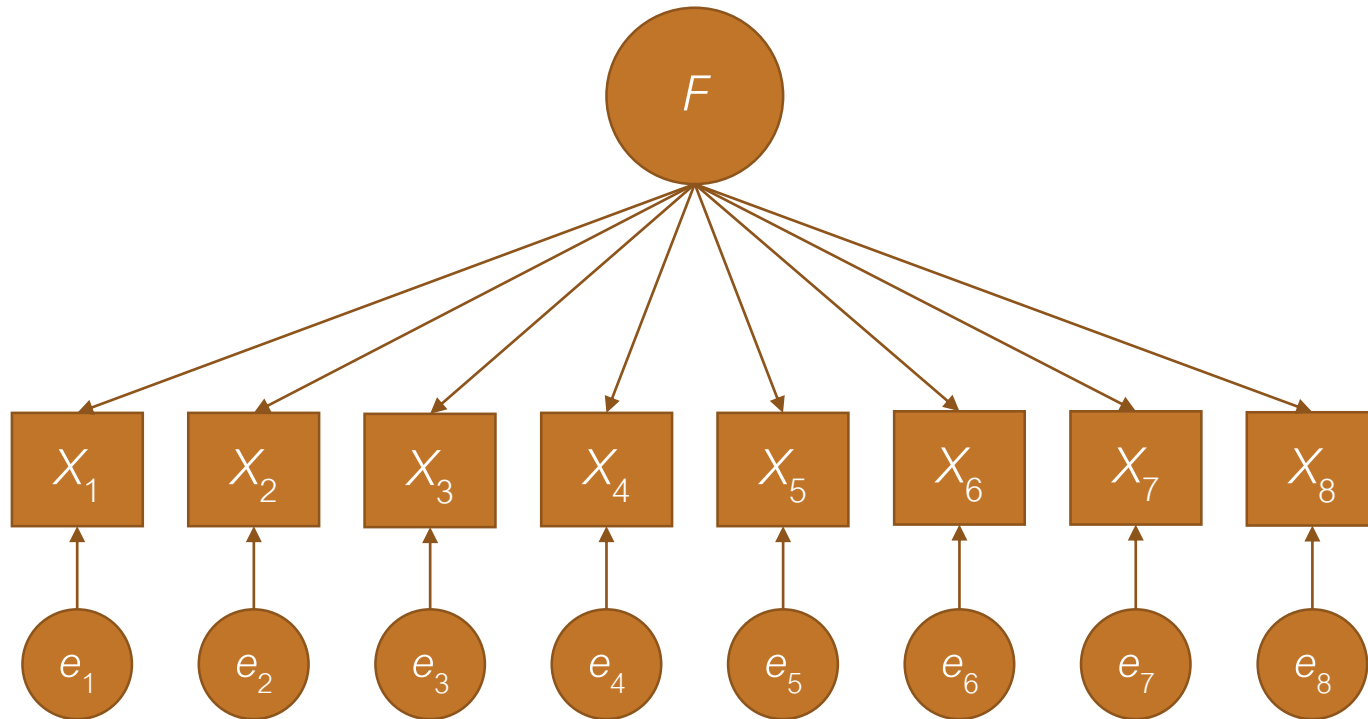
เพื่อน 4 คนแรก มองความหน้าตาดีในรูปแบบเดียวกัน และเพื่อน 4 คนหลังมองความหน้าตาดีในรูปแบบเดียวกัน เช่น เพื่อนกลุ่มแรกมองความหน้าตาดีแบบฝรั่ง ส่วนเพื่อนกลุ่มที่สองมองหน้าตาดีแบบเอเชีย

หากสหสัมพันธ์เป็นดังต่อไปนี้

	1	2	3	4	5	6	7	8
1	1							
2	0	1						
3	0	0	1					
4	0	0	0	1				
5	0	0	0	0	1			
6	0	0	0	0	0	1		
7	0	0	0	0	0	0	1	
8	0	0	0	0	0	0	0	1

ดูเหมือนว่าทั้ง 10 คน มองความหน้าตาดีไม่สอดคล้องกันเลย เพราะสหสัมพันธ์เท่ากับ 0 ทั้งหมด

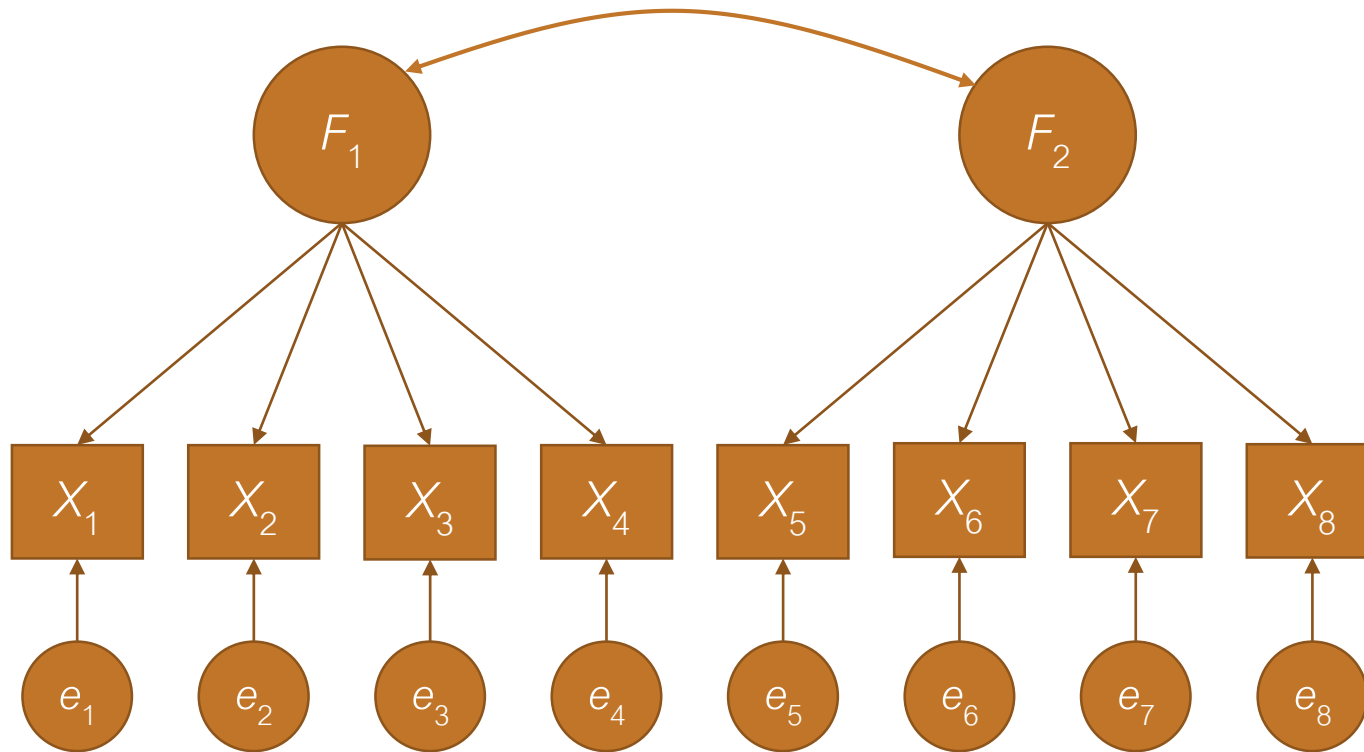
ให้วงกลมแทนองค์ประกอบหรือตัวแปรแฝง ตัวอย่างแรกสามารถแสดงเป็นภาพได้ดังนี้

กล่าวคือ คะแนนจากเพื่อนแต่ละคนสามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. ส่วนที่ถูกอธิบายด้วย F ร่วมกับคะแนนจากเพื่อนคนอื่น
2. ส่วนที่ไม่ได้ถูกอธิบายด้วย F ซึ่งเป็นคะแนนจำเพาะของเพื่อนแต่ละคน

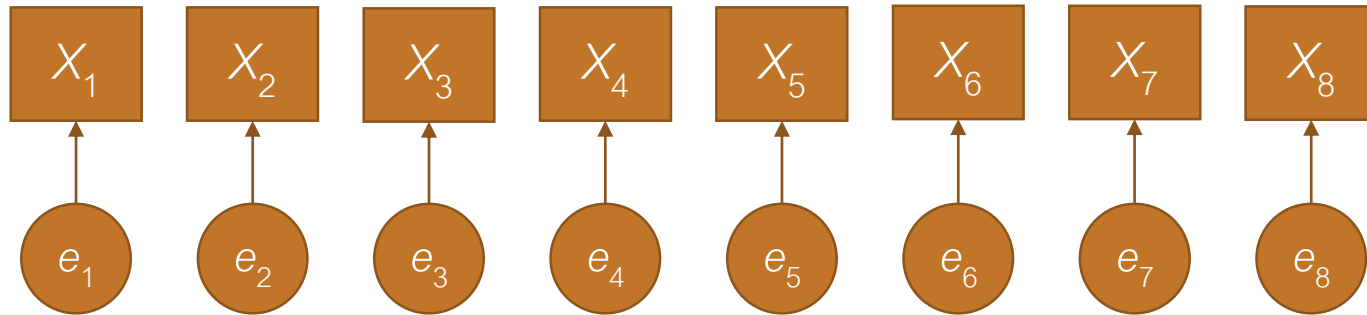
ตัวอย่างที่ 2 สามารถแสดงเป็นภาพได้ดังนี้

ในที่นี้ ส่วนที่เป็นองค์ประกอบถูกแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ องค์ประกอบที่ 1 และองค์ประกอบที่ 2 ซึ่งอาจแทนความสวยแบบฝรั่งและความสวยแบบเอเชีย

เช่นเดิม e จะเป็นส่วนที่จำเพาะในคะแนนของเพื่อนแต่ละคน

ตัวอย่างสุดท้ายสามารถแสดงเป็นภาพได้ดังนี้

ในที่นี้ ส่วนที่อธิบายร่วมกันด้วย F ไม่มีเลย เนื่องจากว่าคะแนนไม่มีความสัมพันธ์กัน

แนะนำ

- ในความเป็นจริงแล้ว เมทริกซ์สหสัมพันธ์ไม่ได้สามารถสังเกตง่ายขนาดนี้ ทำให้นักวิจัยไม่ทราบว่า
 - ข้อคำถามเหล่านี้มีองค์ประกอบร่วมกันหรือไม่
 - ถ้ามีแล้ว มีกี่องค์ประกอบ
 - แล้วองค์ประกอบอะไร อธิบายคะแนนของข้อใดหรือเพื่อนคนใดเป็นหลัก
 - แล้วองค์ประกอบเหล่านี้ มีความหมายว่าอย่างไร
- ตามกันใน [#การวิเคราะห์องค์ประกอบ](#) [#ถ่ายนิดเดียวเอง](#) [#ยากโคตร](#)

ตัวอย่างแนะนำขั้นตอนการวิเคราะห์ องค์ประกอบ

สถิติชั้นกลางสำหรับจิตวิทยา

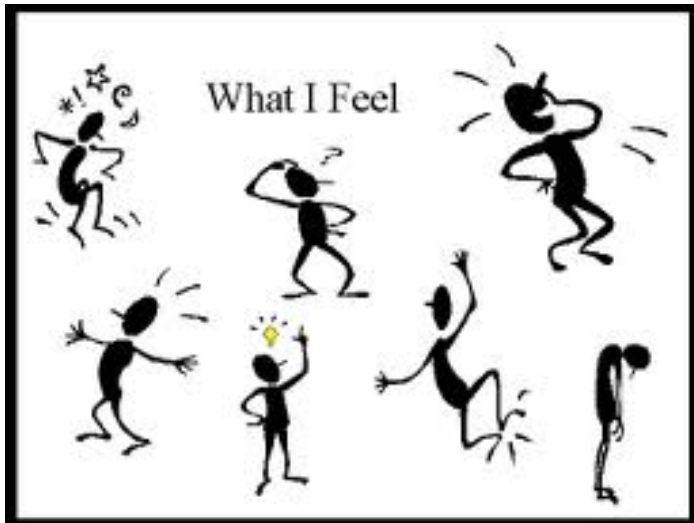
สันหัด พรประเสริฐมานิต

ตัวอย่างแนะนำขั้นตอนการวิเคราะห์องค์ประกอบ

- สำหรับสภานิติบัญญัตินี้ ผมจะแนะนำขั้นตอนการวิเคราะห์จากตัวอย่างก่อน เพื่อเป็นการแนะนำคำศัพท์พื้นฐาน พร้อมทั้งเข้าใจภาพรวมของการวิเคราะห์
- สมมติว่า ท่านกำลังสนใจว่าอารมณ์ทางบวกและทางลบนั้น
 - เป็นปัจจัยเดียวกันที่อยู่กันคนละขั้ว คือ มีอารมณ์บวกแล้วจะต้องไม่มีอารมณ์ลบ
 - เป็นคนละปัจจัย คือ มีอารมณ์บวกแล้วอาจมีอารมณ์ลบไปด้วยได้
- ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเพื่อตอบคำถามดังกล่าว

ตัวอย่างแนะนำขั้นตอนการวิเคราะห์องค์ประกอบ

ท่านต้องการจับกลุ่มคำที่แสดงถึง
ความดีใจหรือเสียใจ รวมจำนวน 10 คำ เพื่อดูว่าอยู่ใน
องค์ประกอบเดียวกันหรือไม่

ท่านจึงเก็บข้อมูล 200 คน ให้ประเมินความรู้สึกของตน
ในช่วงหนึ่งวันที่ผ่านมา

1. ดีใจ	6. หดหู่
2. ร่าเริง	7. เศร้า
3. สบายใจ	8. ทุกข์ใจ
4. มีความสุข	9. หมดหวัง
5. ยินดี	10. กลุ้ม

การประเมินจะเป็นมาตร 5 ระดับ: ไม่ตรงกับฉันอย่างยิ่ง, ไม่ตรงกับฉัน, ตรงและไม่ตรงพอกัน, ตรงกับฉัน, ตรงกับฉันอย่างยิ่ง

```
> round(cor(dat), 2)
```

	EMO01	EMO02	EMO03	EMO04	EMO05	EMO06	EMO07	EMO08	EMO09	EMO10
EMO01	1.00	0.54	0.54	0.64	0.59	-0.32	-0.29	-0.26	-0.33	-0.33
EMO02	0.54	1.00	0.56	0.58	0.55	-0.29	-0.27	-0.27	-0.29	-0.32
EMO03	0.54	0.56	1.00	0.69	0.72	-0.29	-0.35	-0.22	-0.36	-0.32
EMO04	0.64	0.58	0.69	1.00	0.72	-0.32	-0.32	-0.29	-0.37	-0.34
EMO05	0.59	0.55	0.72	0.72	1.00	-0.33	-0.39	-0.30	-0.39	-0.37
EMO06	-0.32	-0.29	-0.29	-0.32	-0.33	1.00	0.45	0.57	0.61	0.58
EMO07	-0.29	-0.27	-0.35	-0.32	-0.39	0.45	1.00	0.46	0.51	0.48
EMO08	-0.26	-0.27	-0.22	-0.29	-0.30	0.57	0.46	1.00	0.67	0.56
EMO09	-0.33	-0.29	-0.36	-0.37	-0.39	0.61	0.51	0.67	1.00	0.67
EMO10	-0.33	-0.32	-0.32	-0.34	-0.37	0.58	0.48	0.56	0.67	1.00

สังเกตว่า อารมณ์ทางบวกด้วยกันหรืออารมณ์ทางลบด้วยกัน สัมพันธ์ด้วยกันเอง สูงกว่าความสัมพันธ์อารมณ์ทางบวกกับทางลบ

น่าจะมีสององค์ประกอบ

สกัดองค์ประกอบ คือ วิธีการดึงข้อมูล
ส่วนที่มีความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่าง
ข้อคำถามออกมา ตกให้ได้ 2 องค์ประกอบ

การหมุนแกน เป็นการเปลี่ยน
มิติในการมององค์ประกอบ
เพื่อให้แปลความหมายได้ง่ายขึ้น

เลือกวิธีการสกัดองค์ประกอบ
แบบ Maximum Likelihood

เลือกวิธีการ Quartimin
ในการหมุนแกน

```
> result <- fa(dat[,1:10], fm="ml", nfactors=2, rotate="quartimin")
```

เลือกจำนวนองค์ประกอบเท่ากับ 2

ใส่ตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบลงไป

นำหน้าองค์ประกอบหลังจากหมุนแกน

ส่วนส่วนของความแปรปรวนที่องค์ประกอบทั้งหมดสามารถอธิบายข้อความได้

ในตารางนี้ บอกว่าองค์ประกอบแรกแสดงถึงอารมณ์ทางบวก และองค์ประกอบที่ 2 แสดงถึงอารมณ์ทางลบ

จากหน้าหน้าองค์ประกอบนี้ บอกได้ค่อนข้างชัดเจนว่า อารมณ์ทางบวกและอารมณ์ทางลบสามารถมองเป็นคนละเรื่องกันได้

	ML1	ML2	h2	u2	com
EMO01	0.69	-0.05	0.51	0.49	1.0
EMO02	0.67	-0.03	0.46	0.54	1.0
EMO03	0.84	0.04	0.67	0.33	1.0
EMO04	0.86	0.02	0.73	0.27	1.0
EMO05	0.84	-0.02	0.72	0.28	1.0
EMO06	-0.02	0.72	0.53	0.47	1.0
EMO07	-0.14	0.53	0.38	0.62	1.1
EMO08	0.08	0.81	0.60	0.40	1.0
EMO09	-0.01	0.86	0.74	0.26	1.0
EMO10	-0.04	0.75	0.59	0.41	1.0

	ML1	ML2
SS Loadings	3.14	2.80
Proportion Var	0.31	0.28
Cumulative Var	0.31	0.59
Proportion Explained	0.53	0.47
Cumulative Proportion	0.53	1.00

สัดส่วนของความแปรปรวนของข้อคำถามทั้งหมดที่แต่ละองค์ประกอบสามารถอธิบายได้

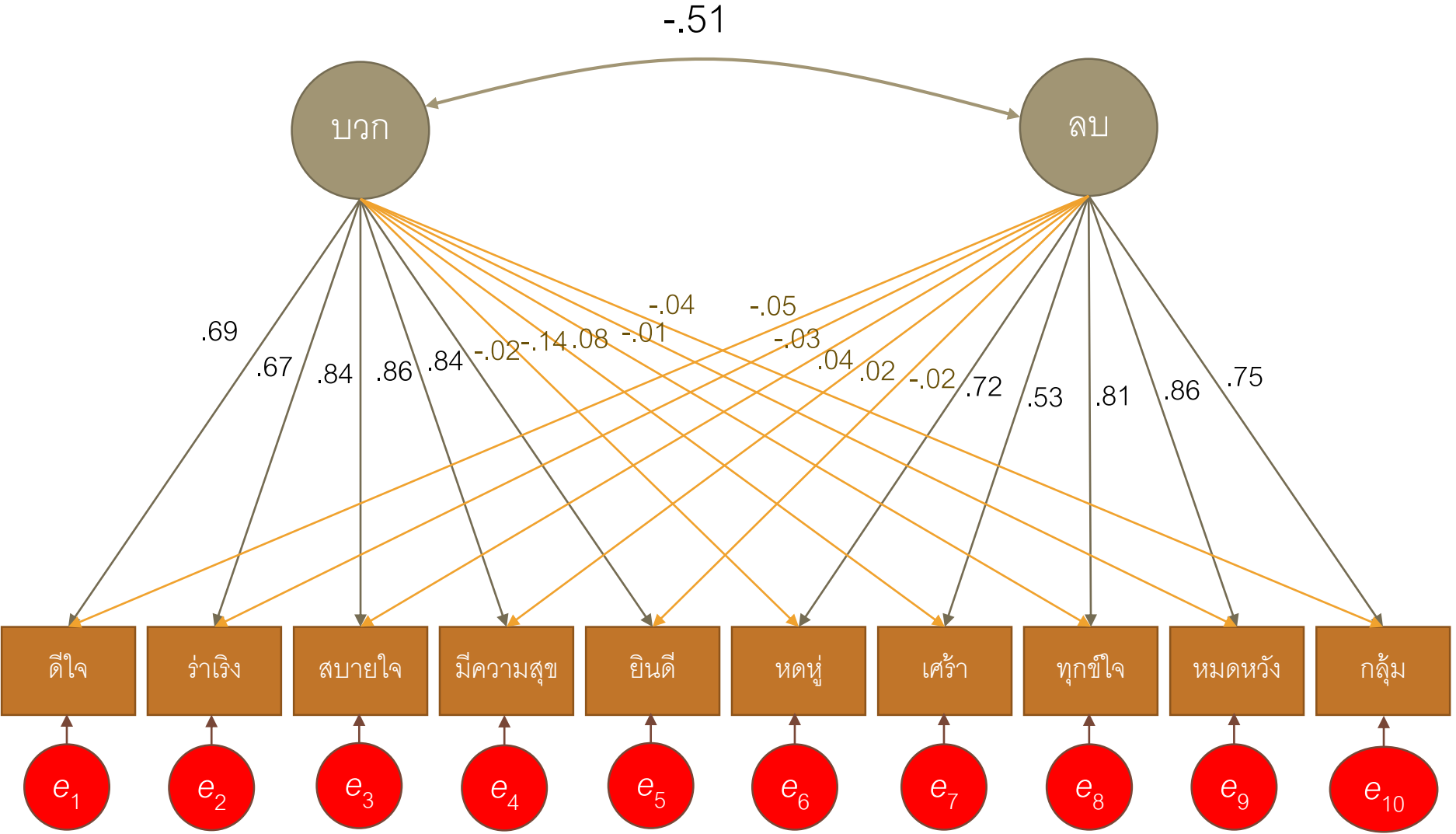
with factor correlations of

	ML1	ML2
ML1	1.00	-0.51
ML2	-0.51	1.00

ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้งสอง

ดัชนีที่บอกว่า องค์ประกอบ 2 องค์ประกอบที่คัดเลือกมา
เพียงพอในการอธิบายข้อคำถามทั้งหมดหรือไม่

Tucker Lewis Index of factoring reliability = 1.012
RMSEA index = 0 and the 90 % confidence intervals are 0 0.036
BIC = -118.29
Fit based upon off diagonal values = 1
Measures of factor score adequacy

ตัวอย่างแนะนำขั้นตอนการวิเคราะห์องค์ประกอบ

- จากตัวอย่างที่ผ่านมา ค่อนข้างมั่นใจได้ว่าอารมณ์ทางบวกและอารมณ์ทางลบ อยู่คนละองค์ประกอบ (มิติ) กัน
- แต่ทำไม ผมถึงเลือกสกัดองค์ประกอบเพียงแค่ 2 องค์ประกอบ?
- ทำไมผมถึงใช้วิธีการหมุนแกนแบบ Quartimin?
- แล้วผมแน่ใจได้อย่างไร ว่าการวิเคราะห์แบบนี้ถูกต้องแล้ว?

โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบ

สถิติขั้นกลางสำหรับจิตวิทยา

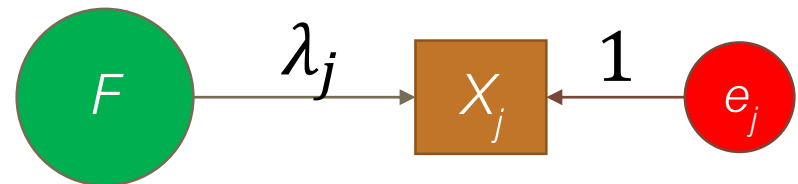
สันหัต พรประเสริฐมานิต

โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบ

- จากรูปองค์ประกอบเดียว คะแนนแต่ละข้อถูกอธิบายด้วยองค์ประกอบและคะแนนจำเพาะในแต่ละข้อ คือ

$$X_j = \mu_j + \lambda_j F + e_j$$

- X_{ij} คือ คะแนนที่สังเกตได้จากข้อมูลข้อที่ j
- μ_j คือ ค่าเฉลี่ยของข้อคำถามระหว่างบุคคลในข้อที่ j
- λ_j คือ คะแนนสังเกตได้ของข้อที่ j ที่เปลี่ยนแปลงไปเมื่อคะแนนองค์ประกอบเพิ่มขึ้น 1 หน่วย เรียกว่า น้ำหนักองค์ประกอบ (Factor loading) ของข้อที่ j

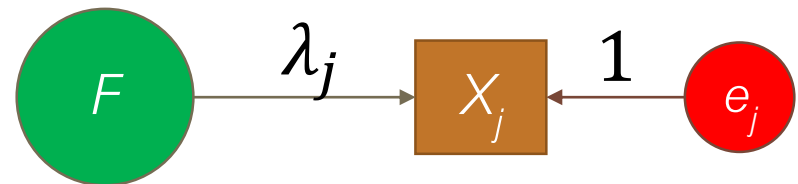

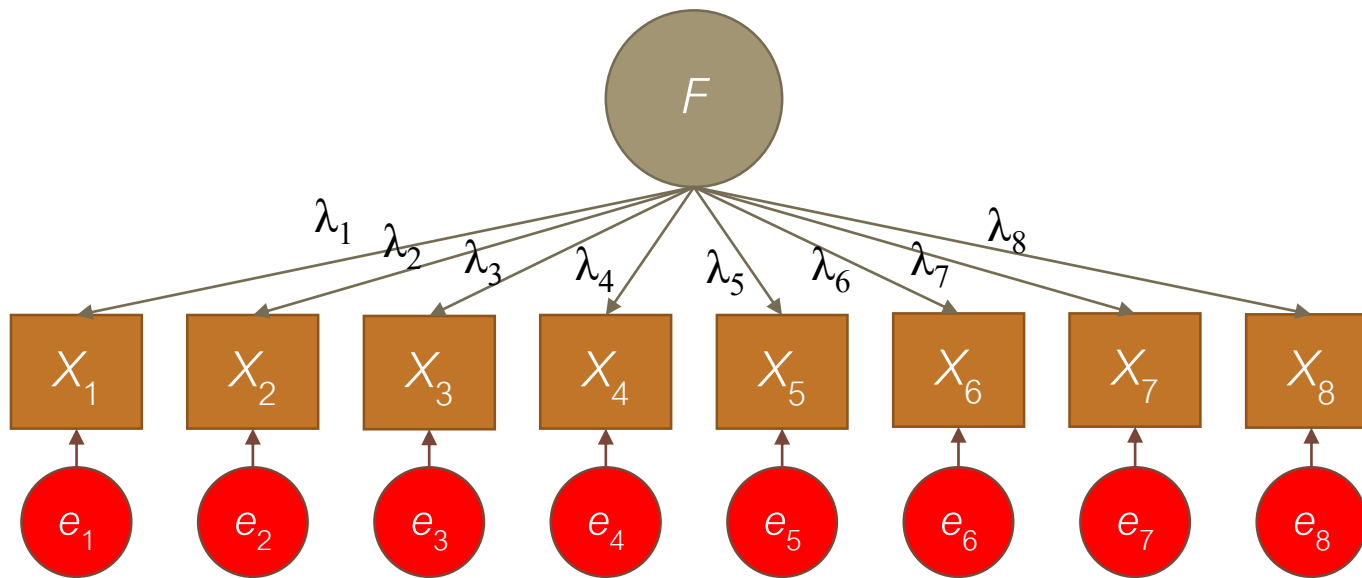
โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบ

- จากรูปองค์ประกอบเดียว คะแนนแต่ละข้อถูกอธิบายด้วยองค์ประกอบและคะแนนจำเพาะในแต่ละข้อ คือ

$$X_j = \mu_j + \lambda_j F + e_j$$

- F คือ คะแนนขององค์ประกอบ (ที่วัดไม่ได้)
- e_j คือ ความแตกต่างระหว่างคะแนนที่สังเกตได้และคะแนนจากองค์ประกอบในข้อที่ j ซึ่งอาจแสดงถึงคะแนนจำเพาะของแต่ละข้อคำถาม
- สังเกตว่าโมเดลนี้จะคล้ายกับการวิเคราะห์ถดถอย แต่ตัวแปรทำนายจะเปลี่ยนจากสังเกตได้เป็นตัวแปรแฝง

$$X_1 = \mu_1 + \lambda_1 F + e_1$$

$$X_2 = \mu_2 + \lambda_2 F + e_2$$

$$X_3 = \mu_3 + \lambda_3 F + e_3$$

$$X_4 = \mu_4 + \lambda_4 F + e_4$$

$$X_5 = \mu_5 + \lambda_5 F + e_5$$

$$X_6 = \mu_6 + \lambda_6 F + e_6$$

$$X_7 = \mu_7 + \lambda_7 F + e_7$$

$$X_8 = \mu_8 + \lambda_8 F + e_8$$

$$\begin{bmatrix} X_1 \\ X_2 \\ X_3 \\ X_4 \\ X_5 \\ X_6 \\ X_7 \\ X_8 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \mu_1 \\ \mu_2 \\ \mu_3 \\ \mu_4 \\ \mu_5 \\ \mu_6 \\ \mu_7 \\ \mu_8 \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} \lambda_1 \\ \lambda_2 \\ \lambda_3 \\ \lambda_4 \\ \lambda_5 \\ \lambda_6 \\ \lambda_7 \\ \lambda_8 \end{bmatrix} [F] + \begin{bmatrix} e_1 \\ e_2 \\ e_3 \\ e_4 \\ e_5 \\ e_6 \\ e_7 \\ e_8 \end{bmatrix}$$

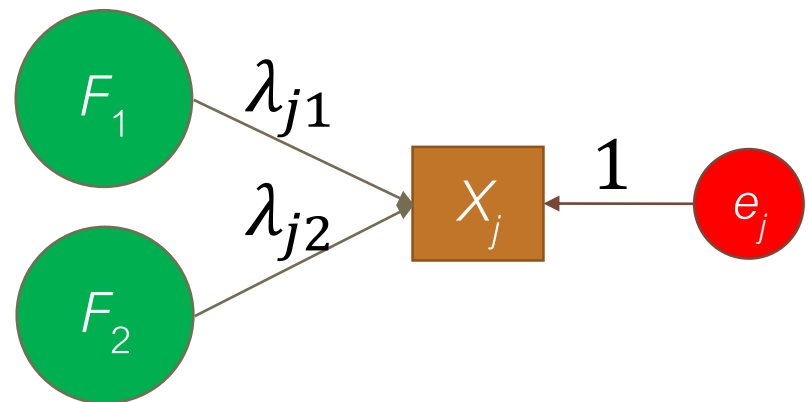
$$\mathbf{x} = \boldsymbol{\mu} + \boldsymbol{\lambda}F + \mathbf{e}$$

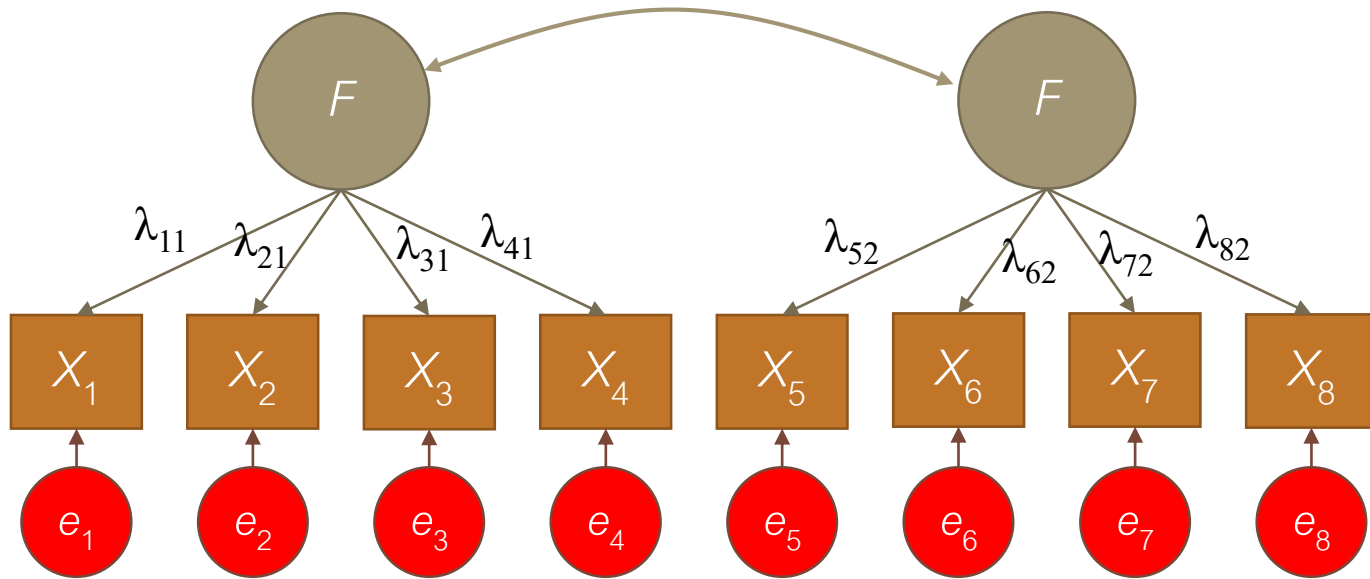
โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบ

- ถ้ามีสององค์ประกอบ คะแนนแต่ละข้อถูกอธิบายด้วยองค์ประกอบทั้งสอง และคะแนนจำเพาะในแต่ละข้อ คือ

$$X_j = \mu_j + \lambda_{j1}F_1 + \lambda_{j2}F_2 + e_j$$

- λ_{j1} และ λ_{j2} คือ น้ำหนักองค์ประกอบ (Factor loading) ของข้อที่ j สำหรับองค์ประกอบที่ 1 และ 2 ตามลำดับ

$$\begin{aligned}
 X_1 &= \mu_1 + \lambda_{11}F_1 + e_1 \\
 X_2 &= \mu_2 + \lambda_{21}F_1 + e_2 \\
 X_3 &= \mu_3 + \lambda_{31}F_1 + e_3 \\
 X_4 &= \mu_4 + \lambda_{41}F_1 + e_4 \\
 X_5 &= \mu_5 + \lambda_{52}F_2 + e_5 \\
 X_6 &= \mu_6 + \lambda_{62}F_2 + e_6 \\
 X_7 &= \mu_7 + \lambda_{72}F_2 + e_7 \\
 X_8 &= \mu_8 + \lambda_{82}F_2 + e_8
 \end{aligned}$$

$$\begin{bmatrix} X_1 \\ X_2 \\ X_3 \\ X_4 \\ X_5 \\ X_6 \\ X_7 \\ X_8 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \mu_1 \\ \mu_2 \\ \mu_3 \\ \mu_4 \\ \mu_5 \\ \mu_6 \\ \mu_7 \\ \mu_8 \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} \lambda_{11} & 0 \\ \lambda_{21} & 0 \\ \lambda_{31} & 0 \\ \lambda_{41} & 0 \\ 0 & \lambda_{52} \\ 0 & \lambda_{62} \\ 0 & \lambda_{72} \\ 0 & \lambda_{82} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} F_1 \\ F_2 \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} e_1 \\ e_2 \\ e_3 \\ e_4 \\ e_5 \\ e_6 \\ e_7 \\ e_8 \end{bmatrix}$$

$$\mathbf{x} = \boldsymbol{\mu} + \boldsymbol{\Lambda}\mathbf{F} + \mathbf{e}$$

โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบ

- ดังนั้น โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบในรูปของเมทริกซ์ คือ

$$\mathbf{x} = \boldsymbol{\mu} + \boldsymbol{\Lambda}\mathbf{F} + \mathbf{e}$$

- ให้ J เป็นจำนวนข้อคำถาม และ K เป็นจำนวนองค์ประกอบ
- \mathbf{x} คือ เวกเตอร์ความยาว J แสดงคะแนนทุกข้อ
- $\boldsymbol{\mu}$ คือ เวกเตอร์ความยาว J แสดงค่าเฉลี่ยของคะแนนทุกข้อ
- $\boldsymbol{\Lambda}$ คือ เมทริกซ์ขนาด $J \times K$ ที่แสดงน้ำหนักองค์ประกอบของแต่ละข้อที่มีต่อแต่ละองค์ประกอบ

โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบ

- ดังนั้น โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบในรูปของเมทริกซ์ คือ

$$\mathbf{x} = \boldsymbol{\mu} + \boldsymbol{\Lambda}\mathbf{F} + \mathbf{e}$$

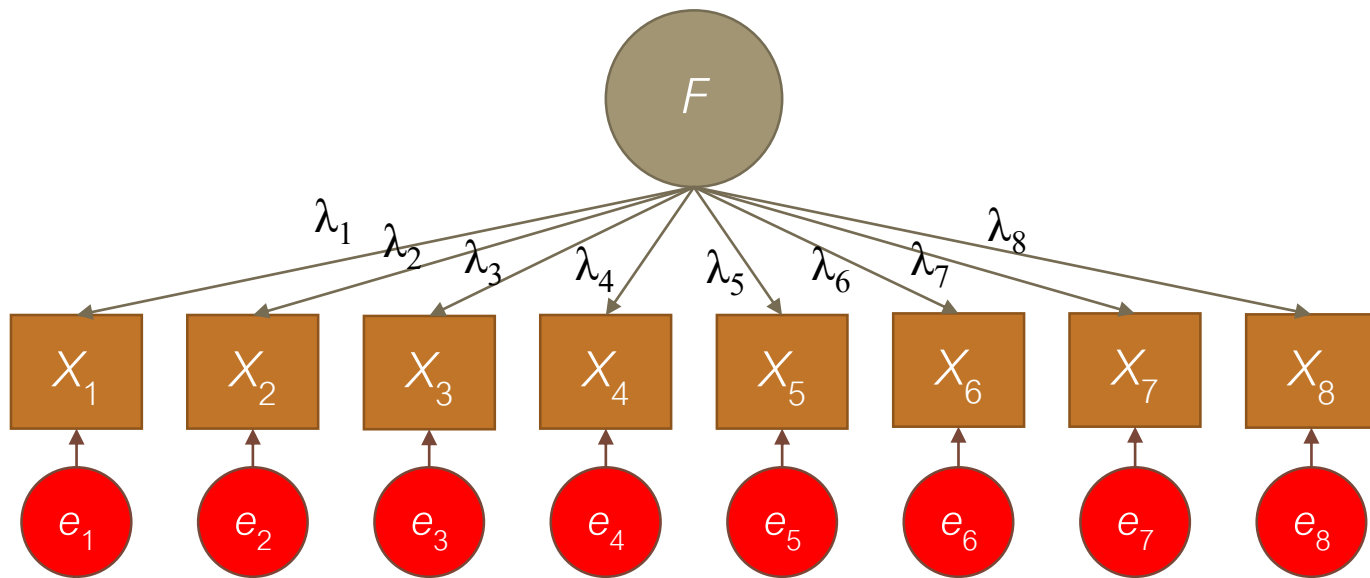
- \mathbf{F} คือ เวกเตอร์ความยาว K แสดงคะแนนองค์ประกอบ
- \mathbf{e} คือ เวกเตอร์ความยาว J แสดงค่าเบี่ยงเบนของทุกข้อ
- โดยที่ค่าเฉลี่ยและเมทริกซ์ความแปรปรวนร่วมของ \mathbf{x} จะมีค่าเท่ากับ $\boldsymbol{\mu}$ และ $\boldsymbol{\Sigma}$ ตามลำดับ
- โดยที่ค่าเฉลี่ยขององค์ประกอบ \mathbf{F} เท่ากับ 0 เสมอ และ $\boldsymbol{\Phi}$ แทนเมทริกซ์ความแปรปรวนร่วมระหว่างองค์ประกอบ ส่วนใหญ่แล้วกำหนดให้องค์ประกอบมีความแปรปรวนเท่ากับ 1 ทำให้ $\boldsymbol{\Phi}$ เป็นเมทริกซ์สหสัมพันธ์

โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบ

- ดังนั้น โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบในรูปของเมทริกซ์ คือ

$$\mathbf{x} = \boldsymbol{\mu} + \boldsymbol{\Lambda}\mathbf{F} + \mathbf{e}$$

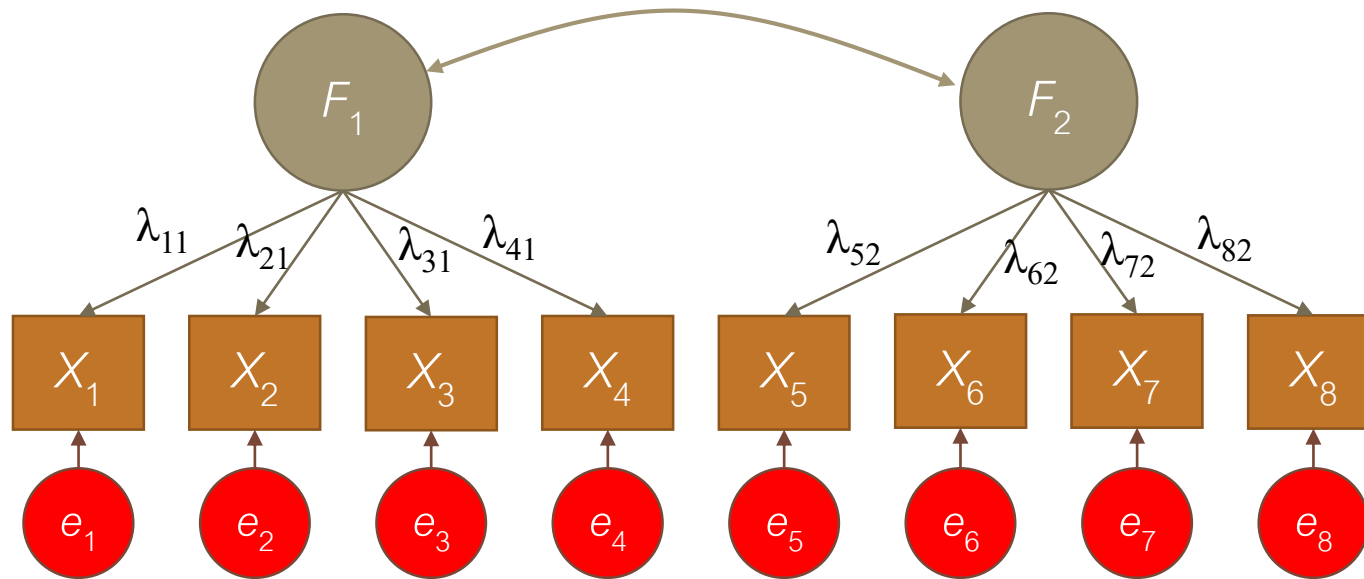
- ค่าเฉลี่ย \mathbf{e} มีค่าเท่ากับ 0 เสมอ และ $\mathbf{0}$ เป็นเมทริกซ์ความแปรปรวนระหว่างความผิดพลาดในการทำนาย โดยส่วนใหญ่แล้วจะให้คะแนนจำเพาะของแต่ละข้อคำถามไม่มีความสัมพันธ์กัน หรือหน่วยนอกแนวทแยงมีค่าเท่ากับ 0
- เนื่องจากค่าองค์ประกอบเป็นค่าไม่มีอยู่จริง ในสมการเราไม่รู้ทั้ง \mathbf{e} และ \mathbf{F} ทำให้ไม่สามารถหาค่าของ $\boldsymbol{\Lambda}$ ได้โดยตรง ซึ่งต่างกับการวิเคราะห์ถดถอย

$$\Sigma = \begin{bmatrix} \sigma_1^2 & & & & & & & & \\ \sigma_{21} & \sigma_2^2 & & & & & & & \\ \sigma_{31} & \sigma_{32} & \sigma_3^2 & & & & & & \\ \sigma_{41} & \sigma_{42} & \sigma_{43} & \sigma_4^2 & & & & & \\ \sigma_{51} & \sigma_{52} & \sigma_{53} & \sigma_{54} & \sigma_5^2 & & & & \\ \sigma_{61} & \sigma_{62} & \sigma_{63} & \sigma_{64} & \sigma_{65} & \sigma_6^2 & & & \\ \sigma_{71} & \sigma_{72} & \sigma_{73} & \sigma_{74} & \sigma_{75} & \sigma_{76} & \sigma_7^2 & & \\ \sigma_{81} & \sigma_{82} & \sigma_{83} & \sigma_{84} & \sigma_{85} & \sigma_{86} & \sigma_{87} & \sigma_8^2 & \end{bmatrix}$$

$$\Theta = \begin{bmatrix} \theta_{11} & & & & & & & & \\ 0 & \theta_{22} & & & & & & & \\ 0 & 0 & \theta_{33} & & & & & & \\ 0 & 0 & 0 & \theta_{44} & & & & & \\ 0 & 0 & 0 & 0 & \theta_{55} & & & & \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & \theta_{66} & & & \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & \theta_{77} & & \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & \theta_{88} & \end{bmatrix}$$

$$\Phi = [1]$$

$$\Sigma = \begin{bmatrix} \sigma_1^2 & & & & & & & & \\ \sigma_{21} & \sigma_2^2 & & & & & & & \\ \sigma_{31} & \sigma_{32} & \sigma_3^2 & & & & & & \\ \sigma_{41} & \sigma_{42} & \sigma_{43} & \sigma_4^2 & & & & & \\ \sigma_{51} & \sigma_{52} & \sigma_{53} & \sigma_{54} & \sigma_5^2 & & & & \\ \sigma_{61} & \sigma_{62} & \sigma_{63} & \sigma_{64} & \sigma_{65} & \sigma_6^2 & & & \\ \sigma_{71} & \sigma_{72} & \sigma_{73} & \sigma_{74} & \sigma_{75} & \sigma_{76} & \sigma_7^2 & & \\ \sigma_{81} & \sigma_{82} & \sigma_{83} & \sigma_{84} & \sigma_{85} & \sigma_{86} & \sigma_{87} & \sigma_8^2 & \end{bmatrix}$$

$$\Theta = \begin{bmatrix} \theta_{11} & & & & & & & & \\ 0 & \theta_{22} & & & & & & & \\ 0 & 0 & \theta_{33} & & & & & & \\ 0 & 0 & 0 & \theta_{44} & & & & & \\ 0 & 0 & 0 & 0 & \theta_{55} & & & & \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & \theta_{66} & & & \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & \theta_{77} & & \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & \theta_{88} & \end{bmatrix}$$

$$\Phi = \begin{bmatrix} 1 & & & & & & & & \\ \phi_{21} & 1 & & & & & & & \\ & & & & & & & & \\ & & & & & & & & \\ & & & & & & & & \\ & & & & & & & & \\ & & & & & & & & \\ & & & & & & & & \end{bmatrix}$$

โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบ

- นักสถิติจึงหลีกเลี่ยงสมการดังกล่าว โดยใช้หลักการความแปรปรวนร่วมของค่าในทางซ้ายของสมการต้องเท่ากับค่าทางขวาของสมการ

$$\text{Cov}(\mathbf{x}) = \text{Cov}(\boldsymbol{\mu} + \boldsymbol{\Lambda}\mathbf{F} + \mathbf{e})$$

$$\text{Cov}(\mathbf{x}) = \text{Cov}(\boldsymbol{\Lambda}\mathbf{F} + \mathbf{e})$$

เนื่องจาก $\boldsymbol{\mu}$ เป็นค่าคงที่

$$\text{Cov}(\mathbf{x}) = \text{Cov}(\boldsymbol{\Lambda}\mathbf{F}) + \text{Cov}(\mathbf{e})$$

เนื่องจาก \mathbf{F} และ \mathbf{e} ไม่สัมพันธ์กัน

$$\text{Cov}(\mathbf{x}) = \boldsymbol{\Lambda}\text{Cov}(\mathbf{F})\boldsymbol{\Lambda}' + \text{Cov}(\mathbf{e})$$

เนื่องจาก $\boldsymbol{\Lambda}$ เป็นค่าคงที่

$$\boldsymbol{\Sigma} = \boldsymbol{\Lambda}\boldsymbol{\Phi}\boldsymbol{\Lambda}' + \boldsymbol{\Theta}$$

โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบ

$$\Sigma = \Lambda\Phi\Lambda' + \Theta$$

- หลักการวิเคราะห์ จะใช้การหาค่าของ Λ , Φ , และ Θ เพื่อให้ค่าทางขวาใกล้เคียงกับทางซ้ายหรือ Σ มากที่สุด ตามลักษณะของโมเดลที่ผู้วิจัยกำหนด (เช่น จำนวนองค์ประกอบ, ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ)

ทฤษฎีการทดสอบแบบคลาสสิก

สถิติขั้นกลางสำหรับจิตวิทยา

สันหัต พรประเสริฐมานิต

ทฤษฎีการทดสอบแบบคลาสสิก

- ในทฤษฎีการทดสอบแบบคลาสสิก (Classical test theory) คะแนนของแต่ละข้อคำถามสามารถแบ่งได้เป็นสองส่วน

$$X_j = T_j + d_j$$

- X_j คือ คะแนนที่สังเกตได้จากข้อมูลข้อที่ j
- T_j คือ คะแนนที่แท้จริงที่ได้ของข้อที่ j
- d_j คือ คะแนนความผิดพลาดในการวัดของข้อที่ j (ไม่ใช่ e เพราะจะซ้ำกับในสมการการวิเคราะห์องค์ประกอบ)

ทฤษฎีการทดสอบแบบคลาสสิก

- คะแนนจริง (T_j) สามารถแบ่งออกเพิ่มเติมได้เป็นสองส่วน

$$X_j = T_j + \varepsilon_j = \mu_j + C_j + U_j + d_j$$

- C_j คือ คะแนนส่วนที่สัมพันธ์กับคะแนนอื่นหรือคะแนนร่วม (Common score)
- U_j คือ คะแนนจริงที่จำเพาะภายในข้อคำถามดังกล่าว (Unique score)
- เมื่อเปรียบเทียบกับโมเดลวิเคราะห์องค์ประกอบ

โมเดลทฤษฎีการทดสอบแบบคลาสสิก

$$X_j = \mu_j + C_j + U_j + d_j$$

โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบ

$$X_j = \mu_j + \lambda_j F + e_j$$

ทฤษฎีการทดสอบแบบคลาสสิก

- ดังนั้นคะแนนจำเพาะในโมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบ จึงประกอบด้วยสองส่วน คือ คะแนนจริงจำเพาะในข้อคำถามนั้น และความผิดพลาดในการวัด
- เช่น คะแนนการประเมินความหน้าตาดีจากเพื่อน
 - คะแนนรวม (C_j) คือ คะแนนประเมินที่สัมพันธ์กับคะแนนของคนอื่นไม่ว่าจะด้วยเหตุผลอะไรก็ตาม เช่น เพราะวัดหน้าตาเหมือนกัน หรือเพราะชอบคนหน้าแปลกเหมือนกัน
 - คะแนนจำเพาะ (U_j) คือ คะแนนประเมินที่ไม่สัมพันธ์กับคะแนนคนอื่น เช่น ชอบคนหน้าตาเหมือนแฟนเก่าของตนเอง
 - คะแนนจริง (T_j) คือ คะแนนประเมินจริงทั้งส่วนของคะแนนรวมและคะแนนจำเพาะ
 - ความผิดพลาดในการวัด (d_j) คือ ค่าความผิดพลาดในการวัดที่เกิดขึ้นเฉพาะเวลาที่วัด ไม่สามารถสร้างซ้ำได้ เช่น วันดังกล่าวเพื่อนของคุณอารมณ์ไม่ดี เห็นภาพไม่ชัด

รูปแบบการวิเคราะห์องค์ประกอบ

สถิติขั้นกลางสำหรับจิตวิทยา

สันหัต พรประเสริฐมานิต

รูปแบบการวิเคราะห์องค์ประกอบ

- รูปแบบการวิเคราะห์องค์ประกอบ มีสองรูปแบบ คือ
 - การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory factor analysis; EFA)
 - การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory factor analysis; CFA)

รูปแบบการวิเคราะห์องค์ประกอบ

- EFA เป็นรูปแบบการวิเคราะห์ที่ผู้วิจัยยังไม่มีโครงสร้างขององค์ประกอบ ผู้วิจัยยังไม่ทราบว่าองค์ประกอบมีกี่องค์ประกอบ องค์ประกอบใดควรมีอิทธิพลต่อข้อคำถามใด
- ผู้วิจัยจะใช้ EFA เพื่อค้นหาว่ามีองค์ประกอบภายใต้คำถามเหล่านี้อยู่ในรูปแบบใดได้บ้าง
- ผู้วิจัยจำเป็นต้องคัดเลือกรูปแบบองค์ประกอบที่เหมาะสม หลังจากนั้นแล้วควรมีการทำซ้ำเพื่อพิสูจน์ว่าโครงสร้างองค์ประกอบดังกล่าวใช้ได้จริง

รูปแบบการวิเคราะห์องค์ประกอบ

- CFA เป็นรูปแบบการวิเคราะห์ที่ผู้วิจัยมีโครงสร้างขององค์ประกอบชัดเจน
- นักวิจัยจะใช้ CFA เพื่อทดสอบว่าโมเดลที่ตั้งขึ้นมานั้น เหมาะสมกับข้อมูลที่มี มากน้อยเพียงใด
- EFA และ CFA จะมีโมเดลวิเคราะห์แบบเดียวกัน ก็คือ โมเดลวิเคราะห์ องค์ประกอบ เพียงแต่ข้อจำกัดที่ใส่ในโมเดล (model constraints) จะ แตกต่างกัน โดย CFA จะมีข้อจำกัดมากกว่า
- ต่อไปจะกล่าวถึง EFA ซึ่งกระบวนการจะประกอบไปด้วยสองส่วนใหญ่ๆ คือ การสกัดองค์ประกอบและการหมุนแกน

การสกัดองค์ประกอบ

สถิติขั้นกลางสำหรับจิตวิทยา

สันหัด พรประเสริฐมานิต

โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบ

- ลองนึกภาพว่า ท่านถูกให้หาค่า $a + b + c = 10$ และ $b + c - a = 5$ ท่านจะพบว่า a, b, c จำนวนมากที่ทำให้สมการทั้งสองเป็นจริง
- เช่นกันกับค่า $\mathbf{C} = \mathbf{\Lambda}\mathbf{\Phi}\mathbf{\Lambda}'$ ที่ค่าได้ในที่แตกต่างกัน ทำให้ได้ผลลัพธ์เท่ากัน เรียกปรากฏการณ์นี้ว่า ความกำหนัดไม่ได้ขององค์ประกอบ (Factor Indeterminacy)

$$\Lambda_A = \begin{array}{r} \\ \text{EMO01} \\ \text{EMO02} \\ \text{EMO03} \\ \text{EMO04} \\ \text{EMO05} \\ \text{EMO06} \\ \text{EMO07} \\ \text{EMO08} \\ \text{EMO09} \\ \text{EMO10} \end{array} \begin{array}{cc} & \begin{array}{c} [,1] \\ [,2] \end{array} \\ \begin{array}{c} 0.686 \\ 0.666 \\ 0.837 \\ 0.865 \\ 0.836 \\ -0.018 \\ -0.144 \\ 0.080 \\ -0.006 \\ -0.042 \end{array} & \begin{array}{c} -0.049 \\ -0.030 \\ 0.036 \\ 0.018 \\ -0.024 \\ 0.721 \\ 0.533 \\ 0.811 \\ 0.857 \\ 0.746 \end{array} \end{array}$$

$$\Phi_A = \begin{array}{r} \\ \text{ML1} \\ \text{ML2} \end{array} \begin{array}{cc} & \begin{array}{c} [,1] \\ [,2] \end{array} \\ \begin{array}{c} 1.000 \\ -0.506 \end{array} & \begin{array}{c} -0.506 \\ 1.000 \end{array} \end{array}$$

$$\Lambda_A \Phi_A \Lambda'_A = \Lambda_B \Phi_B \Lambda'_B$$

ยังมีชุดผลลัพธ์ที่ C, D, E, ... ที่ทำให้สมการนี้เป็นจริง

$$\Lambda_B = \begin{array}{r} \\ \text{EMO01} \\ \text{EMO02} \\ \text{EMO03} \\ \text{EMO04} \\ \text{EMO05} \\ \text{EMO06} \\ \text{EMO07} \\ \text{EMO08} \\ \text{EMO09} \\ \text{EMO10} \end{array} \begin{array}{cc} & \begin{array}{c} [,1] \\ [,2] \end{array} \\ \begin{array}{c} 0.672 \\ 0.648 \\ 0.796 \\ 0.827 \\ 0.811 \\ -0.198 \\ -0.272 \\ -0.127 \\ -0.221 \\ -0.227 \end{array} & \begin{array}{c} -0.235 \\ -0.211 \\ -0.194 \\ -0.220 \\ -0.252 \\ 0.703 \\ 0.555 \\ 0.764 \\ 0.831 \\ 0.733 \end{array} \end{array}$$

$$\Phi_B = \begin{array}{r} \\ \text{ML1} \\ \text{ML2} \end{array} \begin{array}{cc} & \begin{array}{c} \text{ML1} \\ \text{ML2} \end{array} \\ \begin{array}{c} 1 \\ 0 \end{array} & \begin{array}{c} 0 \\ 1 \end{array} \end{array}$$

โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบ

- นักสถิติจึงกำหนดว่า ให้หาค่า Λ และ Φ ชุดแรกออกมาก่อน โดยกำหนดข้อจำกัด (Model Constraints) เพิ่มเพื่อให้ค่าผลลัพธ์ออกมาเหมือนกัน และให้ค่า C หนึ่ง โดยข้อจำกัดเป็นดังต่อไปนี้
 - ให้ Φ เป็น Identity Matrix
 - หาก $l_k = \lambda_{1k}^2 + \lambda_{2k}^2 + \dots + \lambda_{jk}^2$ กำหนดให้ $l_1 \geq l_2 \geq \dots \geq l_k$ โดยค่า l_k จะเรียกว่าค่า Eigenvalue ขององค์ประกอบ k
- เมื่อสกัดองค์ประกอบมาแล้ว ได้ค่า Λ และ Φ ชุดแรกแล้ว ค่อยเลือกชุดของค่า Λ และ Φ ที่สามารถแปลความหมายได้ดีที่สุด

โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบ

- จากสมการ

$$\Sigma = \Lambda\Phi\Lambda' + \Theta \rightarrow \Lambda\Lambda' + \Theta = \Sigma_M$$

- วิธีการที่นิยมมากที่สุดในการหาค่าของ Λ คือการสุ่มค่าไปเรื่อยๆ จนกว่าค่าด้านขวาของสมการจะใกล้เคียงด้านซ้ายของสมการ โดยให้เป็นไปตามข้อจำกัดเพื่อหลีกเลี่ยง Factor Indeterminacy
- ค่าใดที่ทำให้ใกล้เคียงมากที่สุด จะเป็นคำตอบ
- วิธีการนี้เรียกว่า วิธีการความเป็นไปได้สูงสุด (Maximum Likelihood)

การสกัดองค์ประกอบ

- สมการความเป็นไปได้ (Likelihood function) คือ

$$F_M = \text{tr}\{\Sigma\Sigma_M^{-1}\} - \log|\Sigma\Sigma_M^{-1}| - J$$

- ยิ่งค่า F_M น้อย แสดงว่า Σ ใกล้เคียงกับ Σ_M มาก
- โดยผู้วิจัยจะต้องกำหนดจำนวนองค์ประกอบก่อน แล้วคอมพิวเตอร์จะปรับค่า λ_{ik} และ θ_{kk} ที่ให้ F_M มีค่าน้อยที่สุด

การสกัดองค์ประกอบ

- วิธีการอื่นที่ใช้ในการสกัดองค์ประกอบ ที่แนะนำ คือ วิธีองค์ประกอบหลัก (Principal Axis Factoring)
- วิธีความแปรปรวนสูงสุด มีข้อได้เปรียบที่สามารถประมาณค่า Standard Error ของค่าที่ประมาณการทั้งหมด (λ_{ik} และ θ_{kk}) แต่มีข้อตกลงเบื้องต้นก่อนการใช้สถิติว่า การกระจายของตัวแปรที่เก็บข้อมูลมาต้องเป็น Multivariate Normal Distribution เพื่อให้การประมาณค่า SE ถูกต้อง
- ถ้า Multivariate Normal Distribution ไม่เป็นจริง สามารถแก้ไข โดยใช้วิธีการปรับแก้ของ Satorra & Bentler

การวิเคราะห์ส่วนประกอบ

สถิติชั้นกลางสำหรับจิตวิทยา

สันหัด พรประเสริฐมานิต

การวิเคราะห์ส่วนประกอบ

- การวิเคราะห์ส่วนประกอบ (Principal Component Analysis; PCA) เป็นสถิติที่ใกล้เคียงกับ EFA จนกระทั่งนักวิจัยหลายคนสับสนและเชื่อว่า PCA คือ EFA
- การวิเคราะห์ส่วนประกอบ คือ วิธีการที่ต้องการลดจำนวนตัวแปรให้น้อยลง โดยให้ส่วนประกอบที่เหลืออยู่ยังรักษาความแปรปรวนของข้อคำถามให้มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้
- PCA ไม่ค้ำประกันว่าตัวแปรแต่ละตัวจะมีความผิดพลาดในการวัดหรือข้อมูลจำเพาะ กล่าวคือ

$$\mathbf{x}_i = \boldsymbol{\mu} + \boldsymbol{\Lambda}\mathbf{P}_i \quad \boldsymbol{\Sigma} = \boldsymbol{\Lambda}\boldsymbol{\Phi}\boldsymbol{\Lambda}' = \boldsymbol{\Lambda}\boldsymbol{\Lambda}'$$

การวิเคราะห์ส่วนประกอบ

$$\mathbf{x}_i = \boldsymbol{\mu} + \boldsymbol{\Lambda}\mathbf{P}_i$$

$$\boldsymbol{\Sigma}^* = \boldsymbol{\Lambda}\boldsymbol{\Phi}\boldsymbol{\Lambda}' = \boldsymbol{\Lambda}\boldsymbol{\Lambda}'$$

- \mathbf{P}_i คือคะแนนส่วนประกอบ
- จะเห็นว่า ไม่มี \mathbf{e}_i และ Θ ในสมการ แสดงว่าโมเดลนี้ไม่สนใจความผิดพลาดในการวัด

การวิเคราะห์ส่วนประกอบ

- เนื่องจากในโมเดลไม่มี **Ⓜ** PCA จึงไม่เหมาะสมกับการวิเคราะห์ผลที่คาดหวังว่าจะหาตัวแปรแฝงหรือองค์ประกอบภายใต้ข้อคำถาม
- PCA เหมาะสมกับกรณีที่ผู้วิจัยต้องการลดจำนวนตัวแปร เช่น ตัวแปรต้นในการวิเคราะห์ถดถอยมีจำนวนมาก และต้องการลดตัวแปรลง
- ห้ามแปลความหมายราวกับว่ามีองค์ประกอบหรือตัวแปรแฝงภายใต้ข้อคำถามเหล่านั้น

การเลือกจำนวนองค์ประกอบ

สถิติชั้นกลางสำหรับจิตวิทยา

สันหัต พรประเสริฐมานิต

การเลือกจำนวนองค์ประกอบ

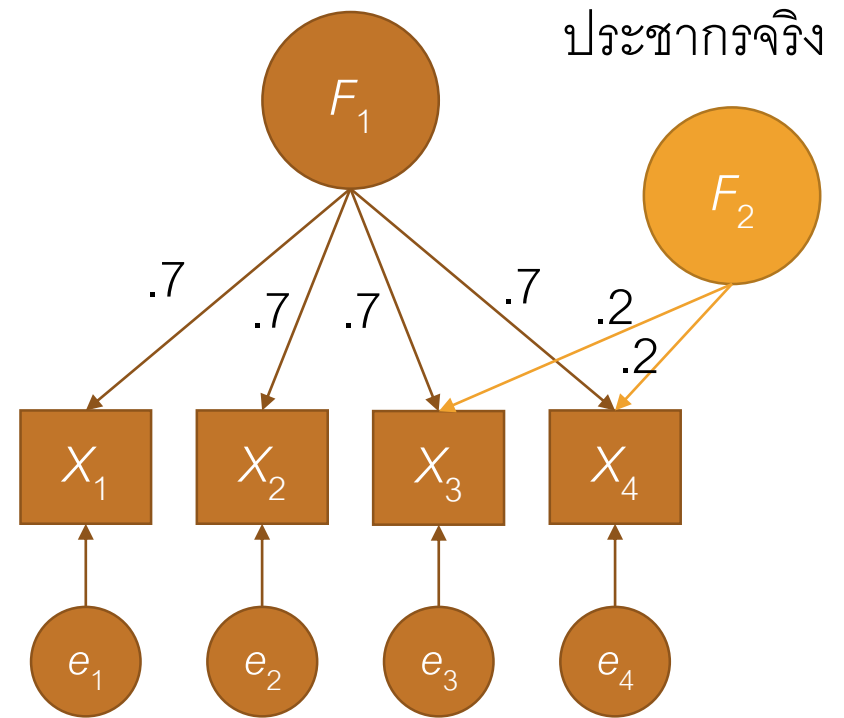
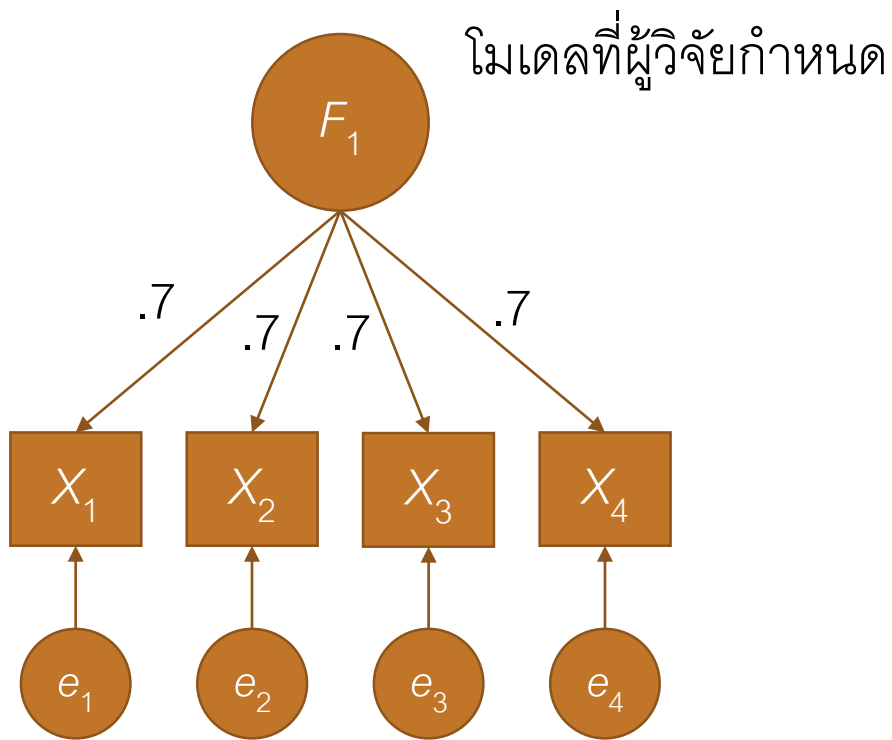
- โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบ คือ การอธิบายว่าทำไมคนถึงตอบข้อความได้คะแนนต่างๆ
- ก่อนอื่น ต้องเข้าใจคำว่าโมเดล (Model) ก่อน ว่าโมเดล คือ รูปแบบจำลองที่สามารถอธิบายด้วยสมการคณิตศาสตร์ (หรือวิธีอื่น) ที่มุ่งหวังที่จะอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ด้วยความซับซ้อนที่น้อยที่สุด
- ถ้าอธิบายปรากฏการณ์ทั้งหมด (ซึ่งจริงๆ แล้วอาจเป็นไปได้เลยด้วยซ้ำ) จะทำให้การอธิบายซับซ้อนมาก
- ดังนั้นสิ่งที่โมเดลแสดงออกมา คือ สิ่งที่ซับซ้อนน้อยที่สุดที่ทำให้อธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นได้มากที่สุด โมเดลจึงเป็นการ “ประมาณ” สิ่งที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ

การเลือกจำนวนองค์ประกอบ

- ด้วยเหตุนี้ จำนวนองค์ประกอบที่แท้จริงจึงมีจำนวนเยอะนับไม่ถ้วน แต่การวิเคราะห์องค์ประกอบเป็นเพียงหาองค์ประกอบที่สำคัญออกมาอธิบายกระบวนการเกิดข้อมูลต่างๆ
- นอกจากนี้ องค์ประกอบที่สกัดออกมา จะต้องเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะวิเคราะห์ด้วยกลุ่มตัวอย่างใดก็ตาม
- ผมอยากให้เห็นคำว่า “องค์ประกอบที่สำคัญ” และ “องค์ประกอบที่สามารถเกิดซ้ำในกลุ่มตัวอย่างอื่นได้”
- คำว่า “สำคัญ” เป็นสิ่งค่อนข้างจะเป็นอัตนัย (Subjective) กล่าวคือ ผู้วิจัยแต่ละคนอาจให้คำนิยามคำว่าสำคัญแตกต่างกัน

การเลือกจำนวนองค์ประกอบ

- อย่างไรก็ตาม นักวิจัยก็ควรจะเป็นคนตัดสินใจจำนวนองค์ประกอบเอง เพราะเป็นคนรู้จักข้อคำถามที่ดีที่สุด
- นอกจากนี้ นักวิจัยต้องควรเลือกเฉพาะองค์ประกอบที่สามารถเกิดซ้ำในกลุ่มตัวอย่างอื่นได้ หากหลักฐานการเกิดขึ้นขององค์ประกอบดังกล่าวไม่ชัดเจน ก็ควรทบทวนการสร้างข้อคำถาม หรือเก็บข้อมูลใหม่

ในการสร้างโมเดล ผู้วิจัยไม่ใช่เรียงกับองค์ประกอบเล็กน้อย ด้านซ้ายจึงเป็นโมเดลที่โอเค

คาบต่อไป

- ส่ง Project 1 (ส่งใน 28 กุมภาพันธ์ เวลา 7:00 น.)